

آثر نشان

درآمدی بر

رویکرد نشان‌شناختی به مفهوم سند و مطالعات اسنادی

جنگ / دفاع مقدس



علیرضا کمری

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)

دفتر ادبیات و هنر مقاومت



اثر نشان

مهدی پروینکورد نشانه شناختی به مفهوم
سند و مطالعات اسنادی جنگ / دفاع مقدس

علیرضا کمری

مجموعه
مجله: آثار: تیرین خاموشی

مآخذ: افسر ولی: ویژه پرداز اندیشه - چاپ اندیشه

۱۳۹۳

شماره: ۱۰۰

شایبک: ۱۷۵

قیمت: ۶۰۰ تومان

نقل و چاپ نوشته شده است به: نشر است

سرشناسه: کمری، علیرضا، ۱۳۳۹

عنوان و نام پدیدآور: اثر نشان: مهدی پروینکورد نشانه شناختی به

مفهوم سند و مطالعات اسنادی جنگ / دفاع مقدس / علیرضا کمری:

[برای] دفتر ادبیات و هنر مقاومت.

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۰۰ ص.

شابک: ۵-۷۳۶-۱۷۵-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- اسناد و مذكرات

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی. حوزه هنری. دفتر ادبیات و

هنر مقاومت

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۸۴۸/۱۵۹۷ DSR

رده بندی دیویی: ۷۲۷-۸۴۳-۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۶۰۳۸۳

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشته پلاک ۳۳

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۴۴

تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۰۵۳۱۹

تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۳۸۶۹۹۳۳ فکس: ۳۸۶۹۵۱۳

www.soremehr.ir

فہرست

۱۱ آره

۱۳ آغاز

۱. نقش و جایگاه اسناد مدارک و نشانه‌ها در نظام دانش و شناخت ضرورت
آغازشدن فعالیت سندسازان سندپژوهی و سندگرایی از نقطه‌ی عزیمتی به نام
شناخت ضرورت بازاندیشی لغات سادی و نقطه‌ی غربیتی به نام چربی و
چگونگی شناخت ۱۵

۲. طرح دو پرسش بنیادین بررسی اسناد جنگ از منظر هستی‌شناختی و
معرفت‌شناختی: چرایی و چگونگی شناخت پدیده جنگ به واسطه‌ی اسناد جنگ/
تلفی جنگ به بهشت مسئله‌مندان و آزمونگاه دانش است. بحث تعدد و تنوع اسناد و
مدارک و نشانه‌ها منوط و مشروط بودن چگونگی شناخت جنگ به ادراک ژرف
سطوح ذهنی و عینی این واقعه ۱۶

۳. ضرورت توجه به زبان نشانه‌ها و نمادها و اسناد جنگ به روشی محاسباتی و
التقای دو سطح عینی و ذهنی این واقعه/ نقش اسناد و مدارک و نشانه‌های جنگ
بازایی و بازنمایی واقعه‌ای سپری‌شده و بازگشت‌ناپذیر/ بازحیات واقعه جنگ
به واسطه‌ی حیات‌بخشی به اسناد و مدارک و نشانه‌های جنگ ۱۷

۴. ضرورت نقد و بررسی رویکرد سنتی در مطالعات تاریخی به سند و سندشناسی/
مروزی اجمالی بر تعاریف موجود از سند و نقد آن‌ها: (۱) تعریف سند در واژه‌نامه‌ها

۸ □ اثرنشان (درآمدی بر رویکرد نشانه‌شناختی به مفهوم سند ...)

و فرهنگ‌ها؛ (۲) تعریف سند از منظر علم حقوق و نقد آن؛ (۳) تعریف سند از دیدگاه مطالعات تاریخی و نقد آن؛ (۴) تعریف سند از نظر آرشیوداران و نقد آن؛ (۵) تعریف سند در مصوبه‌ی سازمان اسناد ملی ایران و نقد آن؛ (۶) تعریف سند با رویکرد کتاب‌شناختی و علم اطلاعات و دانش‌شناسی/ تصریح بر دو مفروض مشترک در تلقی‌ها و تعاریف موجود از سند؛ مکتوب‌بودن و مستندبودن سند/ رویکرد انتقادی به موضوع سندیت و وجه استنادی سند/ رویکرد انتقادی به وجه مکتوب‌بودن سند/ رویکرد انتقادی به غلبه و سیطره‌ی نگه دیوان‌سالارانه‌ی دولتی بر مراکز و نهادهای اسنادی ۲۰

۵. چرایی تعریف معنی سند به «اثرنشان»/ توضیح ترکیب‌سازی «اثرنشان»/ معرفی مختصر رویکرد نشانه‌شناختی به سند و ضرورت‌های کاربست این رویکرد در نگاه به اسناد جنگ؛ (۱) جنگ به مثابه نشانه‌ها؛ (۲) نقش و تأثیر نشانه‌ها بر بازنمایی - بازروایی - بازفهم جنگ؛ (۳) قنات تأویل و تفسیر جنگ به واسطه‌ی نشأت‌گیری نشانه‌های جنگ از بن‌مایه‌های تاریخی و فرهنگ ایرانی اسلامی شیعی؛ (۴) دورماندگی معناهای مشترک در ورای نشانه‌های جنگ؛ نگاه‌ها و رویکردهای سیاسی و نظامی؛ (۵) فراهم‌آوردن امکان بهره‌مندی مضامین از اسناد مدارک جنگ به واسطه‌ی تلقی آن‌ها به اثرنشان‌های جنگ؛ (۶) اهمیت شناختی و تاریخی همه‌ی آثار و نشانه‌های جنگ در بازسازی متن اولیه یا واقعی جنگ؛ (۷) ضرورت بازسازی متن جنگ به مدد اعتنا به نشانه‌های جنگ؛ (۸) موقوف‌بودن هستی‌پویایی جنگ به هستی و پویایی اثرنشان‌های جنگ ۳۰

۶. برشماری برخی ملاک‌ها و معیارها در گونه‌شناسی اثرنشان جنگ/ دفاع مقدس؛ (۱) به اعتبار میزان عینیت‌یابی بیرونی؛ (۲) به اعتبار میزان قصه‌پردازی و پدیدایی و شکل‌گیری؛ (۳) به اعتبار دلالت و اصالت؛ (۴) به اعتبار نوع هستی‌حیات‌یابی؛ (۵) به اعتبار نظارت و نظامت دولتی و غیردولتی ۳۶

۷. معرفی اجمالی برخی از مهم‌ترین نهادها و مؤسسات اسنادی اطلاعاتی جنگ/ دفاع

اثرو نشان (درآمدی بر رویکرد نشانه‌شناختی به مفهوم سند ...) □ ۹

مقدس: (۱) دفتر سیاسی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس)؛ (۲) مرکز اسناد معاونت فرهنگی و تبلیغات جنگ ستاد کل نیروهای مسلح (مرکز ملی اسناد و کتابخانه‌ی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس)؛ (۳) مرکز اسناد دانش جمهوری اسلامی ایران؛ (۴) مرکز اسناد دفتر امور ایثارگران وزارت جهاد کشاورزی؛ (۵) مرکز اسناد ایثارگران بنیاد شهید و امور ایثارگران؛ (۶) و ۴۲

۸. پیشنهادهایی چند برای بهبود وضعیت مراکز و نهادهای اسنادی - اطلاعاتی جنگ دفاع مقدس: (۱) برقراری تعامل فعال میان نهادها و مراکز اسنادی - اطلاعاتی؛ (۲) ایجاد و نهاد و دولت و یکپارچگی میان نهادها و مراکز یادشده؛ (۳) توسعه و بهبود روابط مراکز نهاد اسنادی - اطلاعاتی جنگ دفاع مقدس با مراکز و نهادهای بیرون از خود؛ (۴) ایجاد مقررات، تقابل و استمرار در فعالیت‌های این مراکز و نهادها؛ (۵) برگزاری دوره‌های آموزشی برای مدیران این مراکز و نهادها؛ (۶) تربیت نیروی انسانی متخصص؛ (۷) به‌کارگیری مراکز و نهادهای مذکور از وضعیت نیمه‌پیدا و نیمه‌بنیان به‌مدد معرفی و سازماندهی آنها و محصولات خود به مخاطبان بیرونی؛ (۸) تهیه و انتشار نشریات تخصصی درباره‌ی مسائل و درگاه‌های نهادها و مراکز اسنادی - اطلاعاتی ۴۹

۹. نتیجه‌گیری‌ها: (۱) مشروط‌بودن بلوغ (رشد) نهاد مراکز اسنادی - اطلاعاتی به اقبال و اعتنای آن‌ها به روش‌ها و رویکردهای جدید و نوین؛ و پژوهشی؛ (۲) تأسیس سامانه‌ی مرکزی، ملی و مرجع اسنادی - اطلاعاتی جنگ دفاع مقدس به‌مثابه راهی برای جلوگیری از اتلاف سرمایه‌های اطلاعاتی - اسنادی؛ (۳) انجام فعالیت‌های زیربنایی به‌مثابه پیش‌نیاز تأسیس سامانه‌ی مرکزی و جامع اسناد، الف - انجام ایجاد پژوهش‌های بنیادی درخصوص اسناد و اطلاعات، ب - تسلط به روش‌ها و رویکردهای نوین و نظریه‌های جدید مرتبط با این حوزه؛ (۴) سه ضرورت عمده در تأسیس سامانه مرکزی و جامع اسناد: الف - سامان دهی - تمرکزبخشی به اسناد و اطلاعات جنگ / دفاع مقدس و ایجاد سهولت در امر واگذاری اسناد و اطلاعات به خوانندگان، ب -

۱۰ □ اثر نشان (درآمدی بر رویکرد نشانه‌شناختی به مفهوم سند ...)

جلوگیری از تضییع سرمایه‌های اطلاعاتی - اسنادی جنگ/ دفاع مقدس؛ ج - تغذیه‌ی دانشگاه‌ها و مراکز علمی، پژوهشی، مطالعاتی با اسناد و اطلاعات گردآوری شده در خصوص جنگ/ دفاع مقدس؛ (۵) ضرورت تحقق دانایی و درایت و دلسوزی در ال اسناد و اطلاعات جنگ/ دفاع مقدس در پای کاران حوزه‌ی مطالعات اسنادی؛ ۵۴.

پانوشته‌ها ۵۹

ارجاعات ۹۳

اشاء
ساله در ساله نخست از این نگاشته برمی تابد. پردازش اندیشه‌ای نو پیرامون
تاریخ از بیست و هشت ساله مرده ایران (۱۳۵۹-۱۳۶۷) است و یا رویکردی
تازه در سایه اسناد مدارک این پدیده: این که سند در مطالعات جنگ
یادشده لاجرم محله در محصور به آنچه که اصطلاحاً در پژوهش‌های تاریخی
به کار گرفته می‌شود نیست. یک شواغی بنندتر و مساحتی فراتر دارد. نویسنده
برای تبیین نظریه خود، «اثربان» انتخاب کرده، و خواسته است با
کنار هم نهادن این دو واژه بر سر آمدن چستی سند در دفاع هشت ساله
تأکید کند: «اثر» نماینده آثار موجود و ملموس، «نشان» نماینده نشانه‌های
موجود اما نامحسوس. دو نکته در این مجال بحث است:

اول این که، اندیشه‌پردازی در حیطه‌ی علوم انسانی دشوار و سخت‌یاب
است. این صعوبت در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی ایران، حد «بسیار» نیز
همراه است. تصور سختی یادشده زمانی ده چندان می‌شود که اثربان را
در پدیده‌هایی چون انقلاب اسلامی و جنگ جست‌وجو کنیم، چرا که بویژه
علمی به این دو مقوله، حد و رسمی در مراکز یادشده ندارد. جای کتاب
اثربان از این منظر ستودنی است.

دوم این که، گمان می‌رود جهد نویسنده در به دست دادن تعریفی تازه از

۱۲ □ اثر نشان (درآمدی بر رویکرد نشانه‌شناختی به مفهوم سند ...)

سند، معطوف به دو نکته بوده باشد: ۱- شیوه‌ی غالب در پژوهش‌های تاریخی، بیش‌تر سیاسی، و کم‌تر فرهنگی و اجتماعی بوده است. ۲- مناسبات انسانی نهفته در جنگ به اندازه‌ای پررنگ است که تتبعات مرسوم تاریخی، به‌ویژه با تخریفی که از سند می‌دهد، توان بازنمایی این گذشته (هشت‌سال دفاع مردم ایران) را ندارد؛ و اگر دارد، تمام‌نما نیست.

انتشار اژدر نشان، هر چند فشرده، این امکان را فراهم می‌کند که صاحب‌نظران و پیرامون آن ابراز نظر نموده، قلم‌رانی کنند. نقادی‌ها، دست نویس و سخن‌های ای گسترده‌تر هر چه بیش‌تر موضوع باز خواهد کرد.

دفتر ادبیات و هنر مقاومت

آغاز

در این کتاب و متن خود از ترکیب‌سازی «اثر نشان» مجموعه‌ای آثار و نشانه‌هایی است که از یک نویسنده به زبان بر جای می‌ماند. از نظر نشانه‌شناختی هر آنچه برآمده‌ی ذهن و آگاهی نویسنده است و در آثار و نشانه‌ها بازتاب می‌یابد یا آن‌ها را به وجود می‌آورد. دستاورد شناخت محسوب می‌شود. از این منظر، آگاهی به رویدادها و دورانی که فرای آن می‌گذرد و مطالعات اسنادی مرسوم، گسترش و غنا می‌یابد و به نتایجی دقیق و راه‌انگیز می‌رسد. پیدا و پنهان می‌توان دریافت این رویکرد و روش متکی بر مؤید شناخت متن رویداد، براساس بازیافت، چینش، گویاسازی و تفسیر همه‌ی اجزای عناصر بازمانده از آن است. در این رابطه و معادله‌ی دو سویه، دریافت با استفاده از گشتاگشت میان متن رویداد با رویداد متن، متوقع و مدنظر است.

در جستار پیش‌رو، با این ره‌یافت به قلمرو «ب/د» در متن نظر شده و به طریق اجمال نکاتی چند به بیان آمده است. تمنا داریم نظر دوستان محترم، تکمله و ایضاح این مختصر به درنگ بنگرند و زوایا و زوایای پنهانی نویسنده را ناگفته‌ی آن را در روشنائی دید و دانش خود به تماشا آورند. صواب است که خوانندگان در مرور و خوانش متن به حاشیه‌نوشت‌ها رجوع و توجه داشته باشند و آن‌ها را زاید و غیرضرور ننگارند.

مقرر و در نیت بود این جستار به پیوست چند گفتار و مقال دیگر، یک‌جا، در کتاب/ مجموعه‌ی «نگاه سوم» چاپ و منتشر شود، اما دلایلی چند سبب نشر محدود و مستقل آن شد؛ مع هذا این دفتر از زمره‌ی مقالات کتاب مذکور است که، «گر خدا خواهد» در وقت، به دست و دیدار خوانندگان خواهد رسید.

این کتابی را، گرچه ناقابل است، به همه‌ی کوشندگان، کاوشگران، گم‌اوران، غم‌پیشگان اسناد و آثار و نشانه‌ها (اثرنشان‌های جنگ/ دفاع مقدس تقدیم کنم، به: بهزاد پروین قدس، مهدی ابوالحسنی، حامی‌گت آقازاده، سید علی‌محمدی، کاظم فرامرزی، اصغر عزیزی و دیگر گنجوران جنگ/ دفاع مقدس که هر نام و یادشان بر ذمه‌ی این قلم است تا به گاه دیگر ادا شود. سپاسگزارم از دوستان صاحب‌رأی که بر این پژوه، پیش از چاپ به دیده‌ی اعتنا نگرستند. من هم از قلم‌ها و دقت‌نظر فرزانه‌ی ارجمند، فرانک جمشیدی، پاس ویرایش، مجموعه‌ی فهرست مندرجات، پردازش پانویست‌ها و ارجاعات، و نیز از حلا و حوصله، بانو نسرين خادمی خالدي، بابت حروف‌چینی و صفحه‌آرایی این اثر؛ و همه‌ی سپاس‌ها از آن خداوند رحمان و رحیم است، اولاً و آخراً.

ع.ک